

YADGAR ABİD VE BAZI ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER

Filiz KIRBAŞOĞLU*

Sair Yadgar Abid, 1940 yılında Taşkent yakınlarındaki Köktirek köyünde doğmuştur. Babası Oş vilayeti Nevkat şehrinden Abid Bey, annesi Taşkentli Tacinisa Hanım'dır.

Abid Bey, okuma yazması olmayan bir değirmenci ustadır. 1917 ihtilalinde korbaşı¹ Nedaminbey'in askerlerinden biri olarak Bolşeviklere karşı çarpışır. Abid Bey, bu faaliyetlerinden dolayı önce Taşkent'te, oradan da Mîrza Çöl'e sürgün edilir.

Annesi Tacinisa Hanım ise öğretmendir ve gazeller yazar. Yadgar Abid annesinin gazelleriyle büyür. Annesini de küçük yaşta kaybettiği için gazellerini hatırlayamadığını, sadece bir gazelinden,

"Özi aytib özi külgen küli goristan bolur,

Birav aytib birav külse güli gülistan bolur", beytinin kendisine miras kaldığını söyler.

Daha dört beş yaşlarında önce babasını, sonra da annesini kaybeden Yadgar Abid için kimsesiz ve zor bir hayat başlamış olur. Ailenin tek çocuğudur. Bir süre dayılarının ve amcalarının yanında kalır. Yedi yaşından itibaren çeşitli işlerde çalışmaya başlar. Tarlalarda pamuk toplamak, atlara bakmak, boyacılık, kaynakçılık, marangozluk gibi çok çeşitli işlerde çalışmış, kendi ifadesiyle, otuz kırk hüner sahibi olmuştur.

Yadgar Abid, ilk öğrenimini Taşkent'te, orta öğrenimini de yine Taşkent'te bir çeşit meslek okulu olan "Sanat Okulu"nda yapar. Gündüz yün temizleyen bir fabrika olan kelis fabrikasında çalışıp, gece okuyarak 1957 yılında girdiği "Sanat Okulu"nu 1959'da bitirir.

1959'da liseyi bitirdikten sonra askere gider, 1960-62 yılları arasında askerliğini tamamlar. Dönüşte üniversiteye gitmek ister, ancak parası olmadığı için gidemez. Bu tarihe kadar yazdığı şiirlerini Moskova'ya bir yarışmaya gönderir. "Sahilde", "Sohbet", "Ümit", "Tağlar Beriñ Yüregiñiz" gibi şiirleri beğenilir. Bunun üzerine kendisini Moskova'ya çağırırlar. Böylece üniversite hayatı başlamış olur.

Yüksek öğrenimini 1975-81 yılları arasında Moskova'da Gorki Edebiyat Enstitüsü'nde yapar. Mezun olduktan sonra Taşkent'e döner. Yazarlar Birliği'nin Tercüme, Kırım-Tatar Edebiyatı, Gençler Edebiyatı, Folklor gibi şubelerinde çalışır.

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Bolşeviklere karşı teşkilatlanmış örgüt lideri.

Bu arada şiir kitapları da yayınlanmaya başlar. "Kirpiğinde Yıldızlar" (1975), "Akkuş Masalı" (Çocuklar için şiirler ve destanlar, 1975), "Ümit" (1980), "Iygır Cennamesi" (1984), "Takdirim" (1985), "Sohbet" (1985).

Yadgar Abid kendini tanıtırken, sakin bir mizaca sahip olduğunu, kimseyi incitmek istemediğini, herkesin rahat bir hayat yaşamasını istediğini, bu yüzden küçüklüğünden beri halkın yoksulluk içinde yaşamasının onu düşündürdüğünü ve bu düşüncelerle büyüdüğünü söyler. Böylece şairliği yanında, siyasî faaliyetlerde de bulunmaya başlar.

1985 yılında Rusya'daki cumhuriyetlerde halk hareketleri olur. Çeşitli yerlerde kalabalık mitingler düzenlenir. Yadgar Abid de bu mitinglerde saatlerce şiirler okur. Bu çalışmalarından dolayı Özbek Yazarlar Birliği'nden kendisine baskı yapılır ve Sibiryaya gitmek zorunda kalır. Üç yıl orada yaşar. Sibiryada Türk milletinin Hondlar, Menziller, Şorlar, Namaylar gibi çeşitli boylarıyla karşılaşır. Bu üç yıl içinde Sibiry Türkleri'nin folkloru üzerinde çeşitli çalışmalar yapar. Özbekistan'da "Halk Cephesi"nin faaliyete başladığı haberi kendisine ulaşınca Taşkent'e döner ve birliğin kâtibi olarak faaliyetlerine devam eder.

1992 yılında yine siyasî baskılar yüzünden ikinci defa eşini ve çocuklarını Taşkent'te bırakarak Özbekistan'dan ayrılmak zorunda kalır. Zor bir yolculuktan sonra Bakû'ye gelir, oradaki Azerbaycan Halk Cephesi faaliyetlerine katılır.

Yadgar Abid, şiirlerinin bir çoğunu millî konular üzerine yazmıştır.

TÜRKİSTAN

Boğzımge taş kebi tılgen arman,
Keçmişif, bugünif körip bağrım qan,
Közlerim cavdırab senden soreymen,
Satılmagen kimiñ qaldi Türkistan.

Başıfte bulıtdey belalar yağdı,
Ganimler qanıñni sordı yu sağdı,
Erler yüz ağırđı, yağıge ağdı,
Satılmagen kimiñ qaldi Türkistan.

Biriñ u dedi biriñ bu dedi,
Kimgen nan, kim üçün can qaygu dedi,
Ayb halqda, u gaflet, seruyqu dedi,
Satılmagen kimiñ qaldi Türkistan.

Alimin yaltag u mirşebin qanhor,
Yurtniñ tekin nani közin qılgen kör,
Ularge süyengen el meñleyi şor,
Satılmagen kimiñ qaldi Türkistan.

Bülbüllük hafizin hali ne boldi,
Köksige küy emes, neyreñler toldi,
Belayı-nefs için gururı öldi,
Satılmagen kimifi qaldi Türkistan.

Ayqırğen şairler sultanı qayde,
Yalaqdan baş üzmes... imkani qayde,
Derd, niqab; din niqab; imani qayde,
Satılmagen kimifi qaldi Türkistan.

Milleti naanıq çutır bir mel'un,
Tacdarlık da'vasın qılmaqda bugün,
Nayibler şundan hem rızq izleb dilhun,
Satılmagen kimifi qaldi Türkistan.

Qara reng tuyğular çunmaqda közge,
Qanlı yaş dağ boldi bitilgen sözge,
Cefakeş birlikden, halqımdan özge,
Satılmagen kimifi qaldi Türkistan.

TÜRKİSTAN

Boğazıma taş gibi takılan bir ukdedir,
Geçmişini, bugününü görünce içim kan,
Hazin hazin bakıp sana soruyorum:
Satılmadık kimin kaldı Türkistan.

Başına bulut gibi belalar yağdı,
Düşmanlar kanını, iliğini emdi,
Erlər yüz çevirdi düşman safına,
Satılmadık kimin kaldı Türkistan.

Kimi "şöyle", kimi "böyle" dedi,
Kimi ekmek, kimi can korkusu dedi,
Suç millette, gaflet içinde uyuyor,
Satılmadık kimin kaldı Türkistan.

Alimlerin yaltak, polisın zalim,
Yurdun beleş ekmeği kör etmiş gözlerini,
Bunlara güvenen millet talihsiz,
Satılmadık kimin kaldı Türkistan.

Bülbüle benzer ozanların, bak ne oldu,
Kalplerine nağme değil, fitne fesat doldu,
Nefis belabına şerefleri yok oldu,
Satılmadık kimin kaldı Türkistan.

Haykıran "Şairler Sultanı" nerede,
Yaldan yalaktan baş kaldırmaz, çaresiz,
Derdı maske, dini maske, imanı yok,
Satılmadık kimin kaldı Türkistan.

Ne idüğü belirsiz bir çöpür mel'un,
Hükümrancılık iddia ediyor bugün,
Milletvekilleri bundan da bir şey koparmak derdinde,
Satılmadık kimin kaldı Türkistan.

Kara kara duygular dolmakta gözlere,
Kanlı yaşım leke oldu yazdığım sözlere,
Cefakeş birlikten, halkımdan başka,
Satılmadık kimin kaldı Türkistan.

Karabağ'daki olaylar her Türk gibi, bir şair olan Yadgar Abid'i de derinden üzmüştür. Karabağ için yazdığı şiirde Türk oğluna ağlamamasını öğütler:

KARABAĞ DEFTERİNDEN

Köziñde yaş kördim, buzıldı köflim,
Öniñde ölim u soniñde ölim,
Bilemen, bağıñde öksizlik, amma,
Türk oğlu yığlamas, yığlama oğlim.

Men keldim, tapgenim derdli ah boldi,
Karabağ yollari qanlı dağ boldi,
Gerçi ağır boldi, köp sabaq boldi,
Türk oğlu yığlamas, yığlama oğlim.

Bizge babalardan merdlik merasdir,
Yavge yav bolmaqlık erlerge hasdir,
Neki qılgen erseñ, iman esasdir,
Türk oğlu yığlamas, yığlama oğlim.

Endi vatan sözi cange aylandi,
Tuyğuya aylandi, qange aylandi,
Armanlı her nefes, ange aylandi,
Türk oğlu yığlamas, yığlama oğlim.

Muhabbet yetimdir, arzu yetimdir,
Qız olsa, qolida közgi yetimdir,
Yurtni ğanim bassa, uyqu yetimdir,
Türk oğlı yığlamas, yığlama oğlim.

Derdiñni derdim deb bilürmen bugün,
Qolimdan ne kelse qılurmen bugün,
Sen üçün öz bağrim tilürmen bugün,
Türk oğlı yığlamas yığlama oğlim.

Ağrıqlı qalbimden ün keler ahir,
Kün keler, kün keler, kün keler ahir,
El qalqar, el qasas, hun keler ahir,
Türk oğlı yığlamas yığlama oğlim.

KARABAĞ DEFTERİNDEN

Gözünde yağ gördüm kalbim dağlandı,
Önünde ölüm, ardında ölüm var,
Biliyorum, kimsesizlik bağrında, ama,
Türk oğlu ağlamaz ağlama oğlum.

Ben geldim, bulduğum dertli ah oldu,
Karabağ yolları kanlı dağ oldu,
Ağır oldu gerçi, ama iyi bir ders oldu,
Türk oğlu ağlamaz, ağlama oğlum.

Yiğitlik bize atalarımızdan mirastır,
Düşmana düşman olmak, yiğitlere hastır,
Yaptığın her şeyde iman esastır,
Türk oğlu ağlamaz, ağlama oğlum.

Artık "vatan" sözü can oldu,
Duyguya döndü, döndü kan oldu,
Ukdeli her nefes, döndü şuur oldu,
Türk oğlu ağlamaz, ağlama oğlum.

Muhabbet yetimdir, arzu yetimdir,
Kız ise, elinde ayna yetimdir,
Yurdu düşman basmıssa, uyku yetimdir,
Türk oğlu ağlamaz, ağlama oğlum.

Derdini derdim bilirim bugün,
Elimden geleni yaparım bugün,
Senin için kalbimi parçalarım bugün,
Türk oğlu ağlamaz, oğlama oğlum.

Acılı kalbimden bir ses gelir sonunda,
Gün gelir, gün gelir, gün gelir sonunda,
Millet kalkar, millet intikamdır, oç alır sonunda,
Türk oğlu ağlamaz, ağlama oğlum.

1990'da, Rus askerlerinin korumasız, suçsuz insanlara karşı olan tavırları için yazdığı gazelde şunları söyler:

Neçe arzu-nale qıldım,
Nalem armange aylandı.
Elge yarmen degenleriñ
Sözi yalğange aylandı.
Soldi güller, söndi saf
Gül kebi ümmid közi,
Tın qaranlıqda bu alem
Bağrı zindange aylandı.
Qol çözip men ger semage
Saçsam ahim otlarım,
Ortanıb dağ saldı kevkib
Bari insange aylandı.
Yürdiler miñ böyle yurtiñ
Bağrıge baş qoygeli,
Unda yatlar oqlarige
Köksi nişange aylandı.
Tuprağıñ her zerresiden
Yağdı zaqqum, yağdı zar
Zarlariñ heç kimge yetmes,
Köz yaş ummange aylandı.
Ne günahiñ bar edi kim,
Mazlum teni mecruh vatan,
Gül kebi ferzendleriñ
Umri hazange aylandı.
Ah çekürsen ne üçün
Behudage sen bul zaman
Ahlarıñ ahir zaman
Boğzide qange aylandı.
Qayge yetdi zarlariñ
Şunça zarlangen bilen
Kimge köfil açgen erseñ,
Bari şeytange aylandı,

Etme artık halqım, özif
Yatge har, yavlarge zar.
Baş köter, birleş, fakat,
Küreş imkange aylandı.

Nice arzu, feryat ettim,
Feryadım ukdeye döndü.
Milleti seviyorum diyenlerin
Sözleri yalana döndü.
Soldu güller, söndü ümidin
Temiz bir gül gibi gözü.
Zifiri karanlıkta, bu dünyanın
Bağrı zindana döndü.
El açıp eğer göklere
Saçsam ahımı, ateşimi
Tutuşup kalbini dağladı yıldızlar
Hepsini insana döndü.
Yürüdüler böyle bin yurdu
Bağrına taş koymaya.
Orada yabancıların oklarına,
Göğüsleri nişangah oldu.
Toprağın her zerresinden
Çıktı zakkum, çıktı feryat.
Feryadın kimselere ulaşmaz,
Göz yaşların ummana döndü.
Ne suçun vardı ki
Mazlum bedeni yaralı vatan.
Gül gibi çocukların
Ömürleri hazana döndü.
Ah çekiyorsun niçin
Boşuna sen bugün.
Ahların sonunda
Boğazında kana döndü.
Nereye gitti şikayetin
Bunca yakındıktan sonra.
Kime gönlünü açıtısan
Hepsi şeytana döndü.
Etme artık milletim, kendini
Yadlara rezil, düşmana rüsva.
Baş kaldır, birleş, yalnız,
Mücadele imkanı doğdu.

Onu en çok üzen olaylardan biri de Özbekler'le Kırgızlar arasındaki çatışmadır. 1991 yılı baharında Özbekler'le Kırgızlar arasındaki savaşın sebebi

Yadgar Abid'e göre KGB ve Moskova'dakilerdir. Onların Kırgızlar'ı kıskırtmasıyla çatışma olmuş ve pek çok kişi ölmüştür.

Özbek misen, Kırgız mısan, ya Qazak,
Yıgla, ata mekaniñde matem tut.
Bir biriñni yediñ bolib qırpıçaq,
Essiz ketgen yaş canıñe matem tut.

Dostiñ kim u yavin kimdir bilmediñ,
iniñ kim u davıñ kimdir bilmediñ,
Yollarıñde gaviñ kimdir bilmediñ,
Qoldan ketgen imkanıñe matem tut.

Oqraber ikki közin qan bolib,
Ağa ini herbiriñ bir yan bolib,
Kette kiçik öz halıñe han bolib,
Har qilingen vicdaniñe matem tut.

Geda boldıñ, gedalıgıñ öziñden,
Eda boldıñ, edalıgıñ öziñden,
Bar yoğıñdan cüdalıgıñ öziñden,
Özligiñe, imanıñe matem tut.

Atañni soy, balañni soy aneñni soy,
Birmen deme, yurtdaşıñ, hem haneñ soy,
Babañ gorin buzib, ini ağañ soy,
Uyiñ küyib, veyraneñe matem tut.

Qarğış tekken, huda urgen eldirsen,
Öz uruğıñ bilmey yürgen eldirsen,
Yaviñ quçib, ağañ törtgen eldirsen,
Harab bolgen Turanıñe matem tut.

Qandey elge oğıl boldim men şorlik,
Elem yutib, qange toldim men şorlik,
Seni halqdey körmey öldim men şorlik,
Ölmeý ölgem oğlaniñe matem tut.

Özbek misin, Kırgız mısın, yahut Kazak,
Ağla, ana yurdun için matem tut.
Birbirinizi yediniz, kanlı bıçaklı olup,
Boşuna giden genç canların için matem tut.

Dostun kim, düşmanın kim bilmedin,
Küçüğünü, büyüğünü bilmedin,
Yoluna engel olan kimdir bilmedin,
Elden kaçırdığın imkan için matem tut.

Feryat et, iki gözün kan dolup,
Ağabey kardeş karşı karşıya olup,
Büyük küçük kendi başına buyruk olup,
Ayaklar altına alınan namusun için matem tut.

Sefil oldun, sefaletin kendi yüzünden,
Tükendin, tükenmişliğin kendi yüzünden,
Varını yoğunu yitirmen kendi yüzünden,
Kişiliğin, imanın için matem tut.

Babanı kes, evladını, ananı kes,
Biz biriz deme, soydaşını, akrabanı kes,
Dedenin mezarını boz, kardeşini, ağabeyini kes,
Evin yanmış, viranen için matem tut.

Allah'ın küstüğü, lanetlenmiş milletsin sen,
Öz soyunu, kökünü bilmeyen milletsin sen,
Düşmanını kucaklayıp, ağabeyini vuran milletsin sen,
Harap olan Turan'ın için matem tut.

Nasıl bir millete oğul oldum, bahtsız ben,
Elem çekip, kan yuttum, bahtsız ben,
Seni kendi milletim gibi göremez oldum,bahtsız ben ,
Ölmeden ölen oğlun için matem tut.

"Babur" adlı şiiri, şairin Özbekistan'da resmî dilin Özbekçe olması gerektiği düşüncesini yansıtır. Bu şiirinde Ruslara kendilerinin bir "Babur"ları olduğunu, edebî bir dilleri de olduğu halde neden Rusça konuşmaları gerektiğini sorar:

BABUR

Tenim tupraq,
Yüregim taş
Ruh toğyan
Ökinçlerim şamal,
Armanlar quyun.
Nahdde hem tinç qoymadi bu zaman
Qılıçimni keltir, oğlim Hümayun.

Taqdir hükmi bolsa şahlik ne günah
Beş yüz yılkin deştnam yağar qoymayın,
Feryatge aylandı men yatgen tupraq
Qılıçimni keltir oğlim Hümayun.

Men sıǵmagen yurtniñhali ne boldi,
Barib qaybir tilde k ñil sorayın,
Nahad qaddiñ b kmegeñ el b kildi,
Qılıçimni keltir oğlim Hümayun.

Mezan bolib havalandı namus, ar,
Yad tupraqda endi qandaq yatayın,
Turanniñ ne haddi veya hatı bar,
Qılıçimni keltir oğlim Hümayun.

Aǵrıner hattaki serǵaygen s ñek
Cehennem otida, mayli k yeyin,
Soñi işanıme keltirmeyin şek,
Qılıçimni keltir oğlim Hümayun.

BABUR

Bedenim toprak
Kalbim taş
Ruhum kaynamakta
Eseflerim rüzgar
    Arzular fırtına.
Mezarımda bile rahat bırakmadı bu zaman,
Kılıcımı getir oğlum Hümayun.

Kader beni padişah yaptıysa, bu suç mu?
Beş yüz yıldır suçlanıyorum durmadan.
Feryat kesildi yattığım toprak,
Kılıcımı getir oğlum Hümayun.

Bana dar gelen bu yurt ne hallere düşmüş,
Gidip hangi dilde hatır sorayım.
Boyun eǵmeyen bu millet nasıl olur eǵilir,
Kılıcımı getir oğlum Hümayun.

Terazi kefesi gibi havalandı namus, ar
Yabancı bir toprakta artık nasıl yatayım.
Turan'ın ne sınırı, ne yazısı var,
Kılıcımı getir oğlu Hümayun.

Kahrolur sararmış bir kağıt bile,
Cehennem ateşinde, razıyım, yanayım,
Son inancıma şüphe düşmeden,
Kılıcımı getir oğlum Hümayun.